

گزارشی از بازدید کتابخانه‌های سوریه

بود آن را باغ ارم گفتند که از آن در قرآن مجید یاد شده است.

در قرون قبل از میلاد، سوریه بارها به تصرف مصریها، آشوریها، بابلیها و ایرانیان درآمد و با مرگ اسکندر مقدونی جزو قلمرو سلوکیان شد، تا اینکه در قرن اول هجری (هفتم میلادی) در زمان خلافت ابوبکر، خالد بن ولید مأمور فتح آن گردید. پس از فتح شام یزید بن ابی سفیان که یکی از چهار فرمانده فاتح دمشق بود از سوی عمر به حکومت این شهر منسوب شد و برادرش معاویه نیز قسمتی از شام را در اختیار گرفت. پس از مرگ یزید بن ابی سفیان عمر تمامی قلمرو او را به معاویه سپرد و وی مالک مطلق العنان این سرزمین گشت.

زکریا، معركة گاه یحیی، مشهد پیامبران، خانه یعقوب، قبر موسی، چاه سلیمان، جایگاه لقمان، دره کنعان با مشاهده بی شمار و دیگر فضیلت‌های آشکار، میوه ارزان، آنجا دل نرمی پذیرد و برای پرستش آماده شود."

دمشق مادر شهر شام است. سرزمین شام کشورهای کنونی سوریه، لبنان، فلسطین و اردن را دربر می‌گرفته است. سوریه نامی آشوری است که هنگام غلبه آشوریان بر این کشور اطلاق می‌شده و در طول قرون متمادی نام‌های خاصی داشته است. اما به نظر بیشتر مورخان، اولین کسی که دمشق را بنا کرد "ارم بن سام بن نوح" بود که در آن سرزمین باغی ساخت و طرح عمارت انداخت و چون بی نظیر و ضرب‌المثل

کشور سوریه یکی از سرزمینهای پر خیروبرکت و آباد جهان و مساحت آن کمتر از استان خراسان است این کشور در همسایگی کشورهای ترکیه، عراق، فلسطین، اردن، و لبنان واقع شده است، جمعیت آن در حال حاضر حدود هفده میلیون و پرجمعیت‌ترین شهر آن دمشق است.

مقدسی جغرافیدان قرن چهارم در *احسن التقاسیم* می‌گوید، "سرزمین شام گرانقدر، پیامبرخیز، مرکز نیکوکاران و ابدالان، هجرنگاه ابراهیم، شهر ایوب، محراب داود، شگفتی‌های سلیمان، گورگاه اسحاق و مادرش، زادگاه مسیح و گهواره‌اش، قتلگاه جالوت و دژاو، چاه ارمیا و زندانش، صخره موسی، تپه عیسی، محراب

پس از سقوط مغولان سرانجام این شهر به سال ۸۰۳ به دست تیمور ویران گردید و در سال ۹۲۳ هجری به تسلط عثمانیها درآمد و یکی از ولایات آنان گردید.

در سال ۱۹۴۱ استقلال و تأسیس جمهوری سوریه توسط فرمانده نیروهای فرانسوی آزاد اعلام گردید و در سال ۱۹۴۶ سوریه به طور کلی از نیروهای خارجی پاک شد، و در حال حاضر پس از ۲۶ سال ریاست جمهوری به عهده حافظ اسد است. پس از اهل سنت، فرق مذهبی مختلفی مثل دروزیان، علویان، شیعه امامیه اثنی عشری در آنجا زیست می کنند که اکنون قریه راویه و اطراف مرقد مطهر حضرت زینب سلام الله علیها محل سکونت بیشتر آنان گردیده است.

برخی از مراکز فرهنگی، مدارس، و کتابخانه های مورد بازدید در دمشق عبارتند از:

- مدفن مرحوم آیت الله محسن الامین عاملی یکی از علمای برجسته شیعه در سوریه و صاحب کتاب معروف *اعیان الشیعه* در حرم مطهر حضرت زینب قرار دارد، وی برای انسجام و پیوند اعتقادی و فکری شیعیان در سوریه کوشش های فراوان و قابل تقدیری انجام داده است.

- جامع دمشق بهترین نمونه مساجد نزد مسلمانان است و این مسجد یکی از شاهکارهای درخشان تمدن و فرهنگ اسلامی است. مکان این مسجد در چهارهزار سال پیش معبد آتش پرستان بود و در طی تاریخ، مصریها به معبد خدایان، و یونانیان به محل عبادت خدای خویش ژوپیتر تغییر دادند و با گسترش مسیحیت در جهان قسمتی از آن به کنیسه تبدیل گردید و با فتح مسلمانان این آتشکده به مسجد و محل عبادت خدای واحد درآمد. مقام و محل دفن میریحیی، مقام هود، مقام حضرت خضر و مکان نزول حضرت عیسی (ع)، محل تدریس و عبادت امام محمد غزالی از مکانهایی است که در

این مسجد قرار گرفته است و محل غسل تعمید مسیحیان در نیمه شرقی شیبستان که استوانه های آن از مرمر ساخته شده است و گویند مسیحیان فرزندان خود را در آن غسل تعمید می دادند. مقام رأس الحسین از دیگر مکانهای دیدنی این مسجد در زمان امویان است.

- به علت اهمیت و اعتباری که اسلام و قرآن کریم و پیامبر نسبت به علم و آموزش و پرورش علوم به ویژه علوم اسلامی و در مجموع تعلیم و تربیت قائل بودند از هنگام نفوذ اسلام در شام از جمله در دمشق برای تعلیم قرآن و حدیث و علوم شرعی مدارسی ساخته شده است و هر یک از فرقه های اهل سنت از قبیل شافعی، حنبلی، مالکی و حنفی برای خود مدرسه ای ساخته اند که بنیانگزاران آن از سلاطین و علمای بزرگ بوده و خود بعدها در آن مدارس مدفون شده اند.

- مدرسه نوریه کبری یکی از قدیمی ترین مدارس دمشق است که توسط «نورالدین محمود زنگی» (ملقب به شهید) ساخته شده است، این مدرسه که به عنوان دارالحدیث مورد استفاده قرار می گرفته اولین دارالحدیث بر روی زمین بوده است و محل مدرسه نوریه در پشت جامع اموی در سمت چپ انتهای بازار حمیدیه قرار دارد.

- مدرسه عادلیه کبری: این مدرسه توسط برادر سلطان صلاح الدین ایوبی فاتح جنگهای صلیبی در سال ۶۱۲ هجری ساخته شده است و نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه علوم شرعی و اسلامی داشته است، در این محل ابوشاهد الروضتین خویش را تألیف نموده و مورخ معروف، ابن خلکان، کتاب *وفیات الاعیان* خویش را به رشته تحریر درآورده است. ابن خلدون جامعه شناس بزرگ اسلامی و ابن مالک صاحب *الفیه* نیز در این مدرسه به تدریس پرداخته اند. بانی این مدرسه ملک العادل است که به سال ۶۱۵ هجری وفات یافته و در حجره و

اتاق سمت چپ مدرسه مدفون است. در یکی از شیبستانهای مدرسه کرسی و کتابخانه استاد شهید معاصر دمشق "محمد کردعلی" صاحب کتاب *خطط الشام و غوطه دمشق* قرار دارد. در سال ۱۹۱۹ مدرسه مذکور محل موزه ملی دمشق و سپس محل فرهنگستان شد و مکان آن در سمت راست درب شرقی جامع اموی است.

از مدارس قدیمی دیگر دمشق مدرسه ظاهریه کبری است که به وسیله ملک ظاهر بیبیرس بسند قداری از فرماندهان و فاتحان جنگهای صلیبی در سال ۶۷۶ ساخته شده است. مدرسه ظاهریه بعدها به بزرگترین کتابخانه دمشق بنام "دارالکتب الظاهریه" تبدیل شد که در آن دهها هزار نسخه خطی و نفیس نگهداری می شود و هم اکنون پابرجاست و قرار است به موزه ملی دمشق تبدیل شود، علاوه بر محل کتابخانه، مکانی برای تدریس طلاب نیز در آن موجود است و محل آن در شمال غربی جامع اموی است.

در قرون چهارم و پنجم هجری به علت حمایت حکام و امرای دمشق علم پزشکی همانند سایر علوم اسلامی پیشرفت قابل ملاحظه ای داشت و اطبای بزرگ اسلامی از جمله ابن سینا و ابن نفیس را به سوی خود کشانیده است. از مشهورترین بیمارستانهایی که در آنجا باقی مانده بیمارستان نوریه است که در آن مدرسه ای به نام "دینسریه" وجود داشته که علمای طب در آنجا به تدریس می پرداخته اند. از بزرگانی که نام آنان به عنوان استاد طب در این بیمارستان ذکر شده می توان به ابن سینا، پزشک و فیلسوف شهر ایرانی و زهراوی اشاره داشت و محل آن در جنوب غربی مسجد اموی واقع شده است.

از مراکز فرهنگی دیگری که مورد بازدید قرار گرفت کتابخانه جدیدالتأسیس حافظ اسد است که در میدان امویان قرار دارد و توسط مهندسی لهستانی در مساحت بسیار وسیعی در نه طبقه

ساخته شده است و در سال ۱۹۸۴ توسط حافظ اسد رئیس جمهور سوریه گشایش یافته است و ریاست فعلی این کتابخانه با آقای غسان الحام است. ساعات کار آن در هفته از ۹ صبح تا ۸ بعد از ظهر است و در آن از هر نظر اصول ایمنی و حفاظت کتب و اسناد رعایت شده و تنها پایگاهی است که به جمع‌آوری و مرتب کردن دانش ملی پرداخته است و گنجایش بیش از دو میلیون کتاب را دارا است. هم‌اکنون دارای حدود ۲۵۰ هزار کتاب است که ۱۹۰۰۰ آن نسخه خطی است.

تالارهای بزرگ و مجهز برای مطالعه در بخش‌های مختلف کتابخانه و تالارهایی برای برگزاری جشنها، سمینارها و فعالیت‌های فرهنگی در نظر گرفته شده است و شمار استفاده‌کنندگان از کتابخانه را بیشتر محققان تشکیل می‌دهند.

کتابخانه به روش دیوپی سازماندهی شده است و فهرست برگه‌ها با رعایت حروف الفبای

عربی و لاتین به نام مؤلف و نام کتاب و موضوع تخصیص یافته است.

کتاب درخواستی توسط مراجعان فیش‌برداری شده و به میز امانت ارجاع می‌شود و توسط بالابرهاي مخصوص به مخزن فرستاده شده و توسط همین دستگاه نیز به مراجعه‌کننده تحویل داده می‌شود.

در طبقه دیگر این عمارت نسخه‌های خطی تحت حفاظت است و از جمله نسخ مختلف خطی قرآنی همراه با تذهیب را درون ویتروینهایی که برای جلوگیری از نور با پارچه‌های مخملی روی آن پوشانیده شده است نگهداری می‌شود.

از نسخه‌های خطی میکروفیلم تهیه شده و نسخه‌ای از آن در دسترس مراجعان قرار می‌گیرد و همچنین خدمات مربوط به سمعی و بصری و نوار کاست و ویدئو و اسلاید و عکس به طور طبقه‌بندی شده موجود است.

ارائه خدمات رایانه‌ای یکی از فعالیتهای دیگر کتابخانه است که به نحو شایسته‌ای ارائه

می‌شود.

از بخشهای مهم این کتابخانه بخش نابینایان است. دستگاههای بزرگ‌نمایی کتاب یا لنزهای درشت‌کننده حروف روی صفحه رایانه برای نیمه‌بینایان یا افرادی که دید روشنی ندارند تهیه شده و دستگاههای مترجم ژاپنی برای اشخاصی که فاقد بینایی هستند موجود است. این دستگاه کتب زبانهای مختلف را به زبان بریل ترجمه می‌کند و فرد نابینا بدین ترتیب انواع کتب را مطالعه می‌کند.

انستشارات کتابخانه کتابشناسی ملی (سالنامه)، نمایه تحلیلی نشریات ادواری سوریه، نمایه پایان‌نامه‌های دانشگاهی سوریه را شامل می‌شود. پس از بازدید از بخشهای مختلف نمایشگاه لباسهای محلی سرزمینهای مختلف سوریه در یکی از طبقات کتابخانه و شنیدن توضیحات مسئول مربوطه و ملاقات با ریاست محترم کتابخانه ملی (حافظ اسد) با آرزوی دیداری دوباره و پیوندی نزدیکتر و اظهار امیدواری برگسترش همکاریها به دیدار خود از کتابخانه مذکور و کشور سوریه در ایام تعطیلات نوروزی سال ۷۵ خاتمه داده و امید است این دیدارها در پیشرفت و عزت هردو کشور نقش مفید و مؤثری را ایفا کند.

مأخذ:

قائدان، اصغر. تاریخ و اماکن سیاحتی و زیارتی سوریه
نشر مشعر: اول پائیز، ۱۳۷۳.
بخشایشی، عقیقی، شام سرزمین خطابه‌ها و خاطره‌ها
دفتر نشر نوید اسلام. قم: فروردین ۱۳۷۱.

